

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Καγκελάρι, χορός στην Άρτα (Ήπειρος)

ή

Κύκλες ή Γκύκλες, Καγκελάρι, Μπαϊραχτάρης, Κάγκελο, Διπλοκάγκελο

Σύντομη περιγραφή:

Το Καγκελάρι είναι ένας χορός που χορεύεται χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων. Οι χορευτές, τραγουδούν και χορεύουν, δίνοντας οι ίδιοι το ρυθμό στο χορό τους. Το τραγούδι είναι αντιφωνικό. Οι πρώτοι του κύκλου (οι άντρες) αρχίζουν το τραγούδι και ο κάθε στίχος επαναλαμβάνεται απ' όλους (ή από τις γυναίκες). Ως συνήθως χορεύεται στο μεγάλο πανηγύρι του χωριού ή/και τη Λαμπρή. Ο μπροστάρης (Καγκελάρης) του χορού, είναι ο παπάς ή ο γεροντότερος του χωριού.

Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Το συγκεκριμένο στοιχείο απαντάται στα **χωριά της Άρτας (Ήπειρος)** ενδεικτικά αναφέρονται:

- Βόρεια Τζουμέρκα: Μελισσουργοί
  - Βορειοδυτικά Τζουμέρκα: Κτιστάδες
  - Κεντρικά Τζουμέρκα: Άγναντα, Καταρράχτης Λεπιανά, Μικροσπηλιά, Ράμια, Γραικικό, Κουκούλια, Κυψέλη
  - Ανατολικά Τζουμέρκα: Αθαμάνιο, Βουργαρέλι, Θεοδώριανα, Τετράκωμο
  - Τμήμα Βρύσεως: Περάνθη
  - Νότιο Ξηροβούνι: Αμμότοπος, Γρίμποβο, Κορφοβούνι, Χανόπουλο
  - Μέση Κοιλάδα Αράχθου: Βαθυκαμπος, Δίστρατο, Κρουονέρι, Ναζαίοι, Φτέρη, Ροδαυγή, Σκούπας
- Ανατολικό Ξηροβούνι: Δαφνωτή

Λέξεις-κλειδιά:

Καγκελάρι – Κύκλες – Κάγκελο – Διπλοκάγκελο - Πανηγύρι - Άρτα - Ήπειρος - Τζουμέρκα

Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα:

Το Καγκελάρι χορεύεται από όλους τους κατοίκους του χωριού, αλλά και από όσους ξένους παρευρίσκονται. Είναι λεβέντικος, λιτός και αυστηρός χορός. Οι εκατοντάδες των χορευτών που συμμετέχουν, κυκλώνουν ολόκληρη την πλατεία, δημιουργώντας έτσι το αδιαχώρητο. Όλοι θα επιδιώξουν, έτσι "για το καλό", να πιαστούν στο χορό. Είναι σαν να εκπληρώνουν κάποιο τάμα προς τον Άγιο που γιορτάζει.

Σε αυτό το σπουδαίο γεγονός, που ενώνει και αδελφώνει τα μέλη της κοινότητας, εξέχουσα θέση έχουν και οι επισκέπτες του χωριού, οι οποίοι προσκαλούνται να συμμετάσχουν στο χορό. Δείχνουν με αυτόν τον τρόπο οι χωριανοί την εκτίμηση τους στα πρόσωπά τους.

Τον χορό τον ξεκινάει ο παπάς του χωριού, για να τον συνεχίσει ο Πρόεδρος του χωριού και οι γεροντότεροι. Στον κύκλο, ως συνήθως, προηγούνται οι άντρες και ακολουθούν οι γυναίκες, ενώ δίνεται πάντα προτεραιότητα στους ηλικιωμένους. Όλοι είναι πιασμένοι αγκαζέ και αρχίζουν να τραγουδούν παρακινώντας και άλλους να μπουν στο χορό.

Ο καγκελωτός χορός χορεύεται και τραγουδιέται χωρίς τη συνοδεία οργάνων, ξεκινούν το τραγούδι οι άνδρες και το επαναλαμβάνουν αντιφωνώντας το οι γυναίκες.

Σε κάθε χωριό το Καγκελάρι πραγματοποιείται με μικρές παραλλαγές όμως τα βασικά χαρακτηριστικά του δρώμενου είναι τα ίδια.

Ο μπροστάρης του χορού ξέρει από ποιο σημείο να ξεκινήσει, για να "του βγουν" αργότερα τα καγκελίσματα και το σταυροκάγκελο. Κάθε συζήτηση σταματά και όλοι στρέφουν τα βλέμματά τους στον πρώτο, στον αρχηγό του χορού. Όλοι στέκουν ακίνητοι. Κανείς δε μιλά. Ο Καγκελάρης, μόνος του, αργά, μακρόσυρτα, αρχίζει το τραγούδι:

" Τέτοιαν ώ-, μωρ', τέτοιαν ω-, τέτοιαν ώρα ήταν εφές"

Όλοι ακίνητοι επαναλαμβάνουν, εντελώς όμοια και στον ίδιο σκοπό, τα παραπάνω λόγια.

" Τέτοιαν ώ-, μωρ', τέτοιαν ω-, τέτοιαν ώρα ήταν εφές"

Μετά από αυτό μπαίνει στο τραγούδι, με γρηγορότερο τώρα ρυθμό, και το πρώτο μισό των ανδρών, ενώ ο κύκλος αρχίζει να κινείται με στρωτό χορό.

Με τον ίδιο τρόπο και το ίδιο μουσικό και χορευτικό μοτίβο συνεχίζεται ο χορός μέχρι να τελειώσει όλο το τραγούδι.

Κορυφαία στιγμή του Καγκελαριού είναι το "δίπλωμα" του χορού, τα **καγκελίσματα**, όπως χαρακτηριστικά λέγονται και το **σταυροκάγκελο**. Κατά τη διάρκεια του τραγουδιού και όταν τραγουδούν το: **"συ που σέρνεις το χορό κάνε διπλοκάγκελο"** αρχίζουν τα κακέλια ή καγκελίσματα. Ο πρώτος του χορού διπλώνει το χορό προς τα αριστερά και μέσα του κύκλου, έτσι ώστε οι χορευτές να έρχονται σε δύο σειρές, η μια απέναντι από την άλλη, πρόσωπο με πρόσωπο.

Στο σταυροκάγκελο και με το τραγούδι **"συ που σέρνεις το χορό κάμε σταυροκάγκελο"** δύο άντρες από το τμήμα της αλυσίδας των αντρών που δε διπλώθηκε στα καγκελίσματα, σταματούν και σηκώνουν τα χέρια τους σχηματίζοντας καμάρα και από κάτω περνάει όλη η γραμμή, που έκανε πρι τα καγκελίσματα και προχωράει μέχρι να επανέρθει πάλι στον ανοιχτό κύκλο, να ευθυγραμμιστεί, ενώ η υπόλοιπη μένει ακίνητη.

Με το τελείωμα του χορού, οι χορευτές ξεπλέκουν τα χέρια τους και σφυρίγματα μακρόσυρτα και παλαμάκια ακούγονται και ο ένας εύχεται στον άλλον υγεία και χαρά, και του χρόνου να γιορτάσουν ξανά στο πανηγύρι και να χορέψουν πάλι στο Καγκελάρι.

Το Καγκελάρι αρχίζει κοντά στο ηλιοβασίλεμα και μετά το "σχόλασμα" του εσπερινού ή αρχίζει αμέσως μετά τη πρωινή λειτουργία και πριν το μεγάλο πανηγύρι του χωριού. Σε κάποια χωριά το Καγκελάρι επαναλαμβάνεται και στο τέλος του πανηγυριού.

Το Καγκελάρι κρατήθηκε μέχρι σήμερα ζωντανό και γνήσιο χάρη στην αγάπη όλων των χωριανών για αυτό το δρώμενο. Πάντα υπάρχουν μερικοί, που λόγω ηλικίας και εμπειρίας, αποτελούν τους στυλοβάτες του χορού. Και όταν οι τρανήτεροι φεύγουν τους διαδέχονται οι αμέσως επόμενοι, σε ηλικία και συμμετοχή. Υπάρχει δηλαδή μια διάδοχος κατάσταση.

Το έθιμο τηρείται ευλαβικά κάθε χρόνο σε πολλά χωριά της Άρτας, ως εξής:

.."θα προστεθεί πίνακας με τις ημερομηνίες που θα μας αποστείλετε"

Περαιτέρω και σύμφωνα με την παράδοση, το Καγκελάρι εξυπηρετούσε σκοπούς εθνικούς και κοινωνικούς.

Εθνικούς, γιατί ήταν ένας τρόπος να συγκεντρώνονται οι χωριανοί και να ανταλλάσσουν γνώμες χωρίς να γίνονται αντιληπτοί από τους Τούρκους . Έτσι, με τα καγκελίσματα έρχονταν κοντά και πετύχαιναν έναν μεγαλύτερο βαθμό επικοινωνίας.

"Το Καγκελάρι βγήκε για μυστικούς λόγους. Μεσ' απ' τα καγκέλια συνεννοούντο αναμεταξύ τους για διάφορα ζητήματα. Αυτοί που μέναν ακίνητοι για να περνάνε στα καγκελίσματα ήταν οι καλοί που 'λέγαν τα μυστικά στους διαβαίνοντας" (Κωσταντή Γιώργης ή Πλαστήρας, Κων/νος Διαμάντης)

Κοινωνικούς, γιατί το Καγκελάρι, με την καθολική συμμετοχή που το χαρακτηρίζει, αποτελούσε άριστη ευκαιρία γνωριμίας μεταξύ των δύο φύλων. Μπορούσαν έτσι τα παλικάρια να δουν τις όμορφες και να διαλέξουν νύφη. Από εδώ ξεκινούσαν πιο παλιά τα περισσότερα προξενιά. Ειδικά, στα απομακρυσμένα ορεινά χωριά του Ξηροβουνίου και των Τζουμέρκων, με τις κλειστές κοινωνίες με τον έντονο διαχωρισμό μεταξύ των δύο φύλων και τους αυστηρούς κανόνες ηθικής, το πανηγύρι με το χοροστάσι του ήταν εκείνο που στεκόταν ως η ευκαιρία συνάντησης και γνωριμίας των νέων.

Ιστορικά στοιχεία:

Ενδεικτικές περιγραφές του δρώμενου (Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Χορού).

-[Γκιζέλης 1975, 31] Νησίσα (Ροδαυγή) Ηπείρου: Στο πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής χορεύεται ο χορός Καγγελάρι. "Το ιδεώδες του χορού αυτού είναι να λάβουν μέρος όλοι οι παρευρισκόμενοι χωρίς να μείνει κανείς έξω. Από τη μέση κι εμπρός της γραμμής κρατιούνται οι άνδρες κι από τη μέση και πίσω οι γυναίκες. Μπροστά-μπροστά οι γεροντότεροι και πιο πίσω οι νεώτεροι και στους άντρες και στις γυναίκες" (Κοη. Diamantis, 180).

-[Στέργιος 1982-1983, 102] Τζουμέρκα Ηπείρου: Καγκελάρι λένε τον παραδοσιακό τους χορό στα Τζουμερκιώτικα χωριά, Αγναντα, Καταρράκτη κλπ. Χορεύεται κατά το ηλιοβασίλεμα της δεύτερης μέρας του πανηγυριού, 26 και 27 Ιουλίου, της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Παντελεήμονος. Στην

Αγναντα συνηθίζουν να τον λένε και Κύκλες. Και οι δύο ονομασίες το ίδιο λένε. Στροφές κάνουν όλοι οι χορευτές αριστερά και δεξιά. "Συ που σέρνεις το χορό κάνε διπλοκάγκελο", ύστερα "κάνε τριπλοκάγκελο" κ.ο.κ. Κι αυτό γίνεται ως το τέλος, δηλαδή ωσότου βρεθούν όλοι τους διαδοχικά, ο ένας απέναντι από τον άλλον και σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Τέτοιες περίπου στροφές διαγράφουν και τα τροχοφόρα σε ανηφορικά εδάφη, τις οποίες εμείς λέμε "καγκέλια". Από κει λοιπόν η ονομασία του χορού. Το Καγκελάρι είναι στρωτός χορός και χορεύεται χωρίς όργανα, αλλά μόνο με τραγούδι από πολλούς νέους και γέρους, αγόρια και κορίτσια. Είναι καθολικός χορός γιατί συνήθεια είναι να μετέχουν σ' αυτόν πολλοί κάτοικοι του χωριού. Οι χορευτές, κρατημένοι αγκαζέ, εκτελούν συγχρόνως τις ίδιες κινήσεις, δηλαδή ένα βηματάκι ολοκληρωμένο εμπρός με το αριστερό πόδι και επιστροφή με το δεξί στη γραμμή της εκκίνησης, όχι βέβαια και στο ίδιο σημείο. Το Καγκελάρι και το τραγούδι του "Τέτοια ώρα ήταν εχτές και παραπροχτές...". Χορεύεται ύστερα από έναν άλλο στρωτό χορό, με τα ίδια βηματάκια, την Κωσπηλάτα.

Σε κάθε χωριό της Άρτας το Καγκελάρι πραγματοποιείται με μικρές παραλλαγές όμως τα βασικά χαρακτηριστικά του δρώμενου είναι τα ίδια.

Στα βήματα του βασικού χορού παρατηρούμε πέντε διαφορετικά χορευτικά μοτίβα, όπως αυτά κυριάρχησαν στις διάφορες κοινότητες. Κοινό, όμως, στοιχείο όλων αυτών ήταν η χορευτική λαβή. Πιασμένοι χέρι χέρι με λυγισμένους τους αγκώνες, αγκαζέ, σ' έναν κύκλο σφιχτοδεμένο και επιβλητικό κινούνται όλοι στο αργό χορευτικό μοτίβο. Με τα ίδια βήματα χορεύονται και τα τραγούδια στη φάση της προετοιμασίας, καθώς και το κυρίως μέρος του δρώμενου.

Η χορευτική διάταξη διαφοροποιείται από τόπο σε τόπο. Αλλού συναντάμε το διπλοκάγκελο, κυρίως στα χωριά των Τζουμέρκων, κι αλλού το μονό χορευτικό κύκλο, με τους άντρες να προηγούνται των γυναικών στον κύκλο.

Όσον αφορά τα διαφορετικά χορευτικά μοτίβα, έχουμε τις εξής παραλλαγές, ανά περιοχή και κοινότητες:

1. Στρωτός χορός (1^η παραλλαγή)

Τα βήματα του **στρωτού χορού**, που συμπληρώνουν τη μουσική φράση, είναι στο σύνολό τους **οχτώ** (2 φορές από τέσσερα). Ο ρυθμός έχει ως εξής: **1 - 2 - 3 - 4**.

Στο **(1)**, το αριστερό πόδι πατά προς το κέντρο του κύκλου και λίγο προς τα δεξιά.

Στο **(2)**, το δεξί πατά, με το μπροστινό μέρος του ταρσού, λίγο πιο μπροστά από τα δάχτυλα του αριστερού ποδιού. Στους άντρες γίνεται μια μικρή άρση του δεξιού ποδιού, κάτι που δεν γίνεται στις γυναίκες.

Στο **(3)**, το δεξί πατά προς τα έξω του κέντρου του κύκλου και πιο πίσω από το αριστερό.

Στο **(4)**, το αριστερό έρχεται προς τα πίσω και πατά με το μπροστινό μέρος του ταρσού, κοντά στη φτέρνα του δεξιού ποδιού.

Τη μορφή αυτή τη συναντούμε στις κοινότητες του **νότιου** και **ανατολικού Ξηροβουνίου** (Χανόπουλο, Γρίμποβο, Κορφοβούνι, Αμμότοπο, Ροδαυγή, Σκούπα, Δαφνωτή, Πλατανούσσα, Μονολίθι), στην περιοχή **Αγνάντων** (Αγναντα, Καταρράκτης, Κτιστάδες, Λεπιανά, Μικροσπηλιά), στα **Τζιουμοχώρια**

(Κουκούλια και Γραϊκικό) και στις κοινότητες των **Δυτικών Τζουμέρκων (Ραφτανάιοι κι Αμπελοχώρι (Σκλούπο))**.

Ο κορυφαίος του χορού κρατιέται από τον δεύτερο με μαντίλι, για να μπορεί να αυτοσχεδιάζει. Στο **(2)**, το πόδι δεν πατά στο έδαφος, αλλά σηκώνεται ψηλά, μονοκόμματα, χωρίς, δηλαδή, να λυγάει και το σώμα κάνει ένα μικρό σήκωμα. Ο αυτοσχεδιασμός του πρώτου είναι οι στροφές που κάνει, ερχόμενος άλλοτε απέναντι απ' το δεύτερο κι άλλοτε κρατώντας τον με το δεξι χέρι.

2. Στρωτός χορός (2η παραλλαγή)

Η διαφοροποίηση σ' αυτή την παραλλαγή έγκειται στο τέταρτο βήμα. Μέχρι το τρίτο βήμα ο χορός είναι ίδιος όπως και πριν.

Στο **(3)**, το δεξι πατά προς τα έξω του κέντρου του κύκλου και πιο πίσω από το αριστερό.

Στο **(4)**, το αριστερό έρχεται προς τα πίσω και πατά κοντά στη φτέρνα του δεξιού ποδιού.

Στο **(5)**, το δε δεξι πόδι έρχεται και πατά δίπλα στο αριστερό.

Οι κινήσεις έχουν ως εξής: **(1) - (2) - (3) - (4,5)**.

Αυτό το χορευτικό μοτίβο το συναντάμε στα χωριά **Αθαμάνιο, Ανεμορράχη, Βαθύκαμπος, Δίστρατο, Κυψέλη, Ναζαίοι, Ράμια, Τετράκωμο** και **Φτέρη**.

3. Στρωτός χορός (3η παραλλαγή)

Η διαφοροποίηση και σ' αυτή την παραλλαγή έγκειται στο τέταρτο βήμα. Μέχρι το τρίτο βήμα ο χορός είναι ίδιος, όπως και πριν.

Στο **(3)**, το δεξι πατά προς τα έξω του κέντρου του κύκλου και πιο πίσω από το αριστερό.

Στο **(4)**, το αριστερό πατά δίπλα στο δεξι.

Στο **(5)**, το δεξι, με μια απότομο μετακίνηση πατά προς τα δεξιά.

Οι κινήσεις έχουν ως εξής: **(1) - (2) - (3) - (4,5)**.

Αυτό το χορευτικό μοτίβο το συναντάμε στο χωριό **Θεοδώριανα** αλλά και στο γειτονικό χωριό **Νεράιδα Τρκάλων**.

4. Στα τρία (4η παραλλαγή)

Στην παραλλαγή αυτή τα βήματα είναι του **συρτού χορού στα τρία**.

Αυτό το χορευτικό μοτίβο το συναντάμε στα **Πράμαντα**.

5. Καγκελάρι Μελισουργών (5η παραλλαγή)

Στους Μελισουργούς το κινητικό μοτίβο αποτελείται από έξι (6) κινήσεις. Ο ρυθμός έχει ως εξής: **(1)**, (2, 3), **(4)**, (5, 6). "*... τα βήματα του χορού (δυο μπροστά, μισό πίσω) ...*". "*Κι ένα βήμα - το του διπλοκάγκελου, το πάηναν τρία βήματα σα μπρος κι ένα πίσω ...*".

Στο **(1)** το αριστερό έβγαίνει λοξά προς το κέντρο του κύκλου.

Στο **(2)** το δεξι πατούσε στα δεξιά. Είχε δύναμη για δώσει κίνηση στο αριστερό.

Στο **(3)** το αριστερό πατούσε μπροστά από δεξι.

Στο **(4)** το δεξι πατούσε στα δεξιά. Ισχυρό πάτημα και με μεγαλύτερη χρονική διάρκεια, όπως και στο (1).

Στο **(5)** το αριστερό πατούσε πίσω με τον ίδιο τρόπο, όπως και στο (2).

Στο **(6)** το δεξι ερχόταν κι έκλεινε δίπλα στο αριστερό.

6. Καγκελάρι Περάνθης (6η παραλλαγή)

Στην Περάνθη συναντάμε ένα εντελώς διαφορετικό κινητικό μοτίβο, το οποίο αποτελείται από πέντε χορευτικές κινήσεις.

Στο (1), το αριστερό πόδι πατάει προς τα αριστερά και λίγο προς το κέντρο του κύκλου.

Στο (2), το δεξί πατά προς τα δεξιά, στη φορά του κύκλου.

Στο (3), το αριστερό πατά προς τη φορά του κύκλου, δεξιά και προς το κέντρο του κύκλου.

Στο (4), το δεξί πατά προς τα δεξιά (ισχυρό πάτημα).

Στο (5), το αριστερό πόδι πατά με όλο το πέλμα προς το κέντρο του κύκλου και λίγο αριστερά.

Οι κινήσεις έχουν ως εξής: (1 - 2 - 3) - (4) - (5).

Στα καγκελάρια που γίνονται στα χωριά: Χανόπουλο, Γρίμποβο, Κορφοβούνι, Αμμότοπο, Ροδαυγή, Σκούπας και Δαφνωτής παρατηρείται ο χορευτικός σχηματισμός **Σταυροκάγκελο**.

Η σημασία του στοιχείου σήμερα:

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Η κορυφαία στιγμή, στον ετήσιο κύκλο της κοινωνικής ζωής των χωριών μας, ήταν και είναι το μεγάλο πανηγύρι που γίνεται προς τιμήν του εορτάζοντος Αγίου του χωριού. Πανηγύρια που συγκέντρωναν και συγκεντρώνουν πλήθος κόσμου στα χωριά.

Στο Καγκελάρι, όλη η κοινότητα εκτεθειμένη "διατρανώνει χορεύοντας, για μια ακόμη φορά τη συνοχή της και το πιο σημαντικό, ίσως, να διακηρύσσει μ' αυτόν τον μεγαλόπρεπο τρόπο ότι είναι εκεί, στο χώρο όπου για αιώνες οι πρόγονοί της επαναλάμβαναν το ίδιο πράγμα αναπαράγοντας την ιδέα και τα ιδανικά της κοινότητας" (Νιτσιάκος Βασίλης, σελ. 41)

Το Καγκελάρι είναι η ευκαιρία να βρεθούν όλοι οι χωριανοί μαζί. Χαιρετιούνται και ανταλλάζουν ευχές, συναντούν συγγενείς, φίλους και γνωστούς, ενώ γνωρίζονται με τους επισκέπτες του χωριού. Οι χορευτές πιάνονται αγκαζέ και ενωμένοι ακολουθούν κοινό βηματισμό. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι δημιουργούνται συναισθήματα ομοψυχίας, κοινής αποδοχής και ομόνοιας. Όλοι έχουν να θαυμάσουν ένα δικό τους πρόσωπο στο χορό και οι παλιότεροι να θυμηθούν τα νιάτα τους.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Το Καγκελάρι αποτελεί στοιχείο της πολιτισμικής μας ταυτότητας. Αν και οι ρίζες του χορού χάνονται στα βάθη του χρόνου, εξακολουθεί να διοργανώνεται και να πραγματοποιείται ευλαβικά κάθε χρόνο έως σήμερα.

Όλοι οι χωριανοί (μικροί και μεγάλοι) φροντίζουν να συμμετέχουν στην αναβίωση και στη μετάδοση αυτού του έθιμου. Είναι σπάνιο ένα έθιμο να τηρείται ευλαβικά τόσες δεκαετίες και να παραμένει αναλλοίωτο στο χρόνο ίσως με κάποιες μικρές τροποποιήσεις ή παραλλαγές για την εκάστοτε περιοχή της Άρτας. Είναι λες και οι χωριανοί έχουν δώσει μια κοινή υπόσχεση/δέσμευση να μεταδίδουν το έθιμο από γενιά σε γενιά.

Το καγκελάρι αποτελεί μέρος της τοπικής συλλογικής μας ταυτότητας, συνδέεται με την τοπική μας ιστορία αλλά και με τη σύγχρονη ζωή μας. Το γεγονός ότι αυθόρμητα κάθε χρόνο δεσμευόμαστε στη διάδοσή του,

αποδεικνύει ότι είναι σημαντικό στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;¹

Την κοινότητα αποτελούν όλοι οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι και φορείς των χωριών της Άρτας (Ήπειρος) που διοργανώνουν Καγκελάρι, επομένως, συμμετείχαν ενεργά στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς μέσω της διενέργειας διαβούλευσης.

Επισυνάπτονται η πρόσκληση διαβούλευσης που στάλθηκε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, σε όλους τους ενδιαφερόμενους με το αρχικό κείμενο του εντύπου "Δελτίο Στοιχείου ΑΠΚ", και αποδεικτικό δημοσίευσης στο διαδίκτυο.

Επίσης, επισυνάπτονται οι έγγραφες απαντήσεις/ παρεμβάσεις που μας έστειλαν οι άμεσα εμπλεκόμενοι φορείς, που βοήθησαν στη σύνθεση του τελικού κειμένου για την περιγραφή του στοιχείου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξε και ένας μεγάλος κύκλος τηλεφωνικών συνομιλιών που συνέβαλαν εξίσου στη σύνταξη του τελικού κειμένου.

Το αρχικό κείμενο προετοιμάστηκε από το χοροδιδάσκαλο κο Κομζιά Γεώργιο, σε συνεργασία με την κα Αιμιλία Κοκκινέλη. Οι φορείς των χωριών, έχοντας υπόψη την αξία της καταγραφής, διατήρησης και ανάδειξης του χορού αυτού στο πανελλήνιο και όχι μόνο, ανέθεσαν στον κο Κομζιά και στην κα Κοκκινέλη, την τελική σύνταξη του Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου:

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;²

Την ανάδειξη και τη μετάδοση του χορού έχουν αναλάβει κατ' εξοχήν οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι και φορείς των χωριών μας, με τους παρακάτω τρόπους:

- I. Τήρηση του εθίμου ευλαβικά κάθε χρόνο στις ημερομηνίες που καταγράφονται παραπάνω, επομένως οι νέοι έχουν την ευκαιρία να βιώνουν και να μαθαίνουν εμπειρικά το δρώμενο,
- II. Δημοσιεύονται ανακοινώσεις/ προσκλήσεις στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, ώστε να ενημερωθούν οι ενδιαφερόμενοι για τις εκάστοτε ημερομηνίες διεξαγωγής του δρώμενου στα χωριά, για το περιεχόμενο και το τελετουργικό του χορού, και να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν,
- III. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι διοργανώνουν στα χωριά τους χορευτικά τμήματα όλων των ηλικιών, στα οποία φροντίζουν να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις και πληροφορίες για το χορό,

---

¹ Στο σημείο αυτό μπορούν να παρατεθούν επιστολές των φορέων του στοιχείου με τις οποίες να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για τη διαφύλαξη/ανάδειξη του ως άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

² Η μετάδοση του στοιχείου είναι αποτέλεσμα θεσμοθετημένης ή μη διαδικασίας μαθητείας (π.χ. σε σχολή ή κοντά σε έναν μάστορα/ειδικό/γνώστη) ή αποτελεί καρπὸ βιωματικής μύησης;

- IV. Διοργανώνονται αναβιώσεις του εθίμου από Συλλόγους Ηπειρωτών στις μεγαλουπόλεις.
- V. Εκδίδονται βιβλία, περιοδικά, έντυπα, μελέτες, λαογραφίες που αναφέρονται στα χωριά μας, παρουσιάζουν το έθιμό μας και το κάνουν ευρύτερα γνωστό.
- VI. Ανάρτηση βίντεο σε διαδικτυακά κανάλια επικοινωνίας. Στο πεδίο "βιβλιογραφία" δίνονται ενδεικτικά κάποιες πηγές.
- VII. Συμμετοχή σε μουσικές εκπομπές με περιεχόμενο τα ακούσματα της εκάστοτε περιοχής.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Όλοι οι χωριανοί (μικροί και μεγάλοι) φροντίζουν να συμμετέχουν στην αναβίωση και στη μετάδοση αυτού του εθίμου με τακτικό τρόπο κάθε χρόνο. Το έθιμο τηρείται ευλαβικά δεκαετίας και θα συνεχίσει να τηρείται. Είναι λες και οι χωριανοί έχουν δώσει μια κοινή υπόσχεση/ δέσμευση να μεταδίδουν το έθιμο από γενιά σε γενιά.

Τα μέτρα που έχουμε λάβει για τη διαφύλαξη, και κυρίως την ανάδειξη του στοιχείου είναι:

- α. Η κατάθεση του παρόντος Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς για την εγγραφή του στοιχείου "Καγκελάρι, χορός στην Άρτα (Ηπειρος)" στον Κατάλογο Στοιχείων Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας,
- β. Κατάθεση υποψηφιότητας και έγκριση με τη λήψη του σήματος του **Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018. «Το Καγκελάρι της Ροδαυγής» 26-27 Ιουλίου, Ροδαυγή Άρτας έχει πάρει το σήμα του Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018**
<https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=3491>
- γ. Πραγματοποιούνται ανά τακτά διαστήματα εκδηλώσεις στα χωριά μας και στις μεγάλες πόλεις, υπό την αιγίδα των Δήμων μας και της Περιφέρειας Ηπείρου.

Οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι έχουν τον πρώτο λόγο προς αυτή την κατεύθυνση με παρουσιάσεις σε όλη την Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Προτείνεται στους συγγραφείς και στους ανθρώπους που ασχολούνται με τα κοινά από τα διάφορα χωριά της Άρτας, να συμπεριλαμβάνουν στις εκδόσεις βιβλίων τοπικής ιστορίας, λαογραφίες, τηλεοπτικές εμφανίσεις και έρευνες/ μελέτες αναφορές και ιστορικά στοιχεία για τον παραδοσιακό χορό Καγκελάρι.

Προτείνεται σε όλους τους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους να τυπώνουν και να διανέμουν κάθε χρόνο στους νεότερους, τους στίχους των τραγουδιών, για να συμμετέχουν και αυτοί ισότιμα στο τραγούδι του.

Η Περιφέρεια Ηπείρου και όλοι οι εμπλεκόμενοι Δήμοι της Ηπείρου, στηρίζουν και θα συνεχίσουν να στηρίζουν κάθε προσπάθεια για την ανάδειξη αυτού του στοιχείου της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Βασική Βιβλιογραφία

- Δήμας Η. (1993), "Η χορευτική παράδοση της Ηπείρου", Αθήνα
- Γκιζέλης 1975, 31]
- Στέργιος 1982-1983, 102]
- Κοκκινέλη Αιμιλία, "Δημιουργία Ενιαίας Ατζέντας Δράσεων και Εκδηλώσεων με κοινή στόχευση και κοινή εικόνα για την περιοχή της Άρτας", 2020
- Κομζιάς , Γεώργιος «Το Καγκελλάρι», 2009
- Γεωργίου Λάμπρος. Το καγκελλάρι ή Κύκλες. Τζουμερκιώτικα Χρονικά. Έτος 2009. Εκδ. ΙΛΕΤ.
- Γιαννούλης, Σ. (2009). Τα τραγούδια από το Καγκελλάρι της Περάνθης. Έκδ. Εκπολιτιστικού Συλλόγου Περάνθης. Άρτα.
- Διαμάντης Κ., (1985), ΑΠΑΝΤΑ, Τόμος 3, "Εικόνες και αναμνήσεις από τα χωριά των Τζουμέρκων", Αθήνα
- Ιωάννου Γρηγόριος (2009). Το Γρίμποβο, το χωριό μας. Ιδιωτική έκδοση. Αθήνα.
- Καραγιάννης Α. (1995). Αμμότοπος (Κουμτζιάδες). Αυτοεκδ. Αθήνα
- Κομζιάς Γεώργιος. Το Αρπινό λαϊκό χοροστάσι (υπό έκδοση)**
- Νιτσιάκος Β. (1994), "Χορός και συμβολική έκφραση της κοινότητας"
- Παπακώστας, Νικ. (1967). Ηπειρωτικά. Ιδιωτική έκδοση. Αθήνα.
- Πετρονικολος, Κ. (1977). Το Βουργαρέλι (Δροσοπηγή) των Τζουμέρκων. Εκδ. Σείριος. Αθήνα.
- Ρίζος Ανδ. Το Διπλοκάγκελο στους Μελισουργούς. Εκδ. Πέτρα - Ηπειρωτικές εκδόσεις.
- Τατσιόπουλος Λ.Α.: Ο τζουμερκιώτικος χορός «Καγκελλάρι» (Ηπειρωτική Εστία, 307-308, 1977)
- Το καγκελλάρι της Ροδαυγής. Αναζητώντας τις ρίζες – Προοπτικές, της Παναγιώτας Π. Λάμπρη
- Τσώλης Μ. (2000), "Ο χορός Καγκελάρης και τα τραγούδια του" , τ.382, 2000
- Φίλος Σ., (1989), "Άγναντα Άρτας" , Εκδ. Αδελφότητα Αγναντιτών Αθήνας, Αθήνα

Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

- α. Όνομα Συντάκτη/-ών: Γεώργιος Κομζιάς
- β. Ιδιότητα Συντάκτη: Συνταξιούχος Εκπαιδευτικός (Δάσκαλος) Δάσκαλων παραδοσιακών χορών
- γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου
Άρτα, Ιούνιος 2021

- α. Όνομα Συντάκτη/-ών, Αιμιλία Κοκκινέλη,
- β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών, Σύμβουλος Επιχειρηματικότητας και Τοπικής Ανάπτυξης
- γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου,
Άρτα, Ιούνιος 2021